

Chirchiq davlat pedagogika universiteti “Tasviriy san’at va dizayn” kafedrası p.f.f.d. dotsent Sultanov Xaytboy Eraliyevich taqrizi ostida

Abdumajitov Avazjon Shuhrat o‘g‘li Chirchiq davlat pedagogika universiteti “Tasviriy san’at va dizayn” kafedrası o‘qıtuvchisi +998 998412518, avazabdumajitov95@gmail.com

TASVIRIY SAN’AT MASHG‘ULOTLARIDA O‘QUVCHILARNI KEKSA INSON BOSHINI TASVIRLASHGA O‘RGATISH

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarga naturaga qarab odam boshini tasvirlashning metodik izchillikda bajarilish sirlarini o‘rganish jarayonidagi eng muhim bosqichlari haqida ma’lumot berib o‘tilgan. Shuningdek, odam boshi tasvirini chizish mahoratini egallashda inson ichki xis tuyg‘ularini ko‘rsatib bera olish malakalarini egallash haqida fikr boradi.

Kalit so‘zlar: Qalamchizgi, tus, xomaki, kompozitsiya, metodika, perspektiva, proporsiya.

УЧИТЬ СТУДЕНТОВ ИЗОБРАЖАТЬ ГОЛОВУ СТАРИКА НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Аннотация: В данной статье дается информация студентам о наиболее важных этапах в процессе изучения секретов выполнения в методической последовательности изображения головы человека по натуре. Также в овладении навыком рисования изображения человеческой головы идет мысль о овладении навыками умения показывать внутренние чувственные ощущения человека.

Ключевые слова: Карандаш, тон, сырье, композиция, методика, перспектива, пропорция.

TEACHING STUDENTS TO DEPICT AN ELDERLY HUMAN HEAD IN VISUAL ARTS TRAINING

Annotation: This article provides students with information about the most important stages in the process of studying the secrets of execution in methodological consistency of describing the head of a person by nature. There is also an opinion that when mastering the skill of drawing the image of a human head, a person acquires the skills of being able to show his inner feelings.

Keywords: Pencil, tus, sketch, composition, methodology, perspective, proportion.

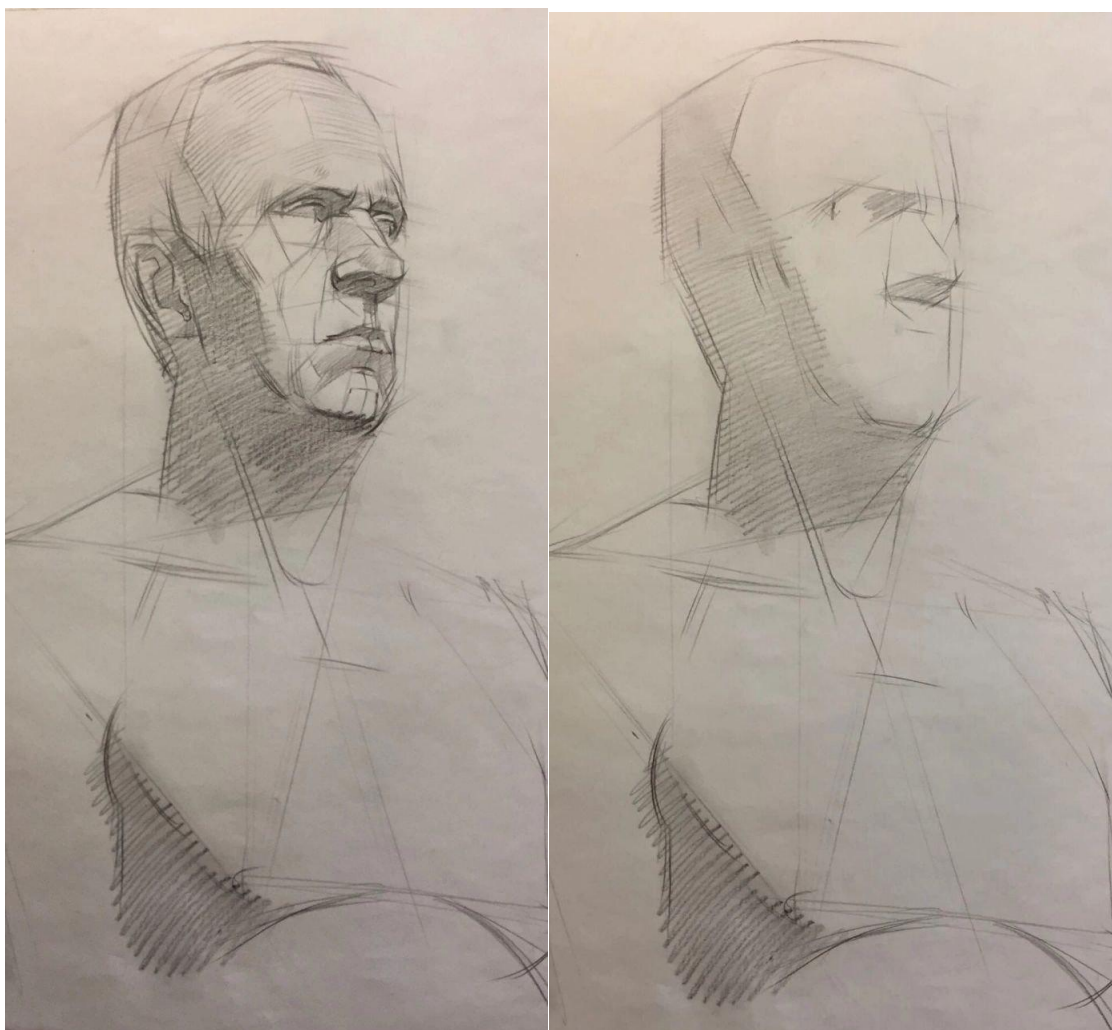
Odam boshini chizish – tasviriy san’at sirlarini tushunib yetish va o‘rganish jarayonidagi eng muhim va murakkab bosqichlardan biri hisoblanadi. Tasvirlash jarayonini alohida bosqichlarga bo‘lish shartli bir holdir. Bu rassomga faqat o‘quv materialini yaxshiroq o‘zlashtirib olishi uchun zarur[1].

Quyida biz inson bosh rasmini chizishning to‘rtta bosqichni ko‘rib chiqamiz:

Birinchi bosqich - qog‘oz yuzasida tasvirni kompozitsion joylashtirish, bosh shaklining umumiy xarakteri va proporsiyalarini belgilash. Bosqichli rasm chizishga kirishishdan oldin naturani har tarafidan ko‘rib chiqish va mazkur boshning xarakterli xususiyatlarini belgilash, eng qiziqarli nuqtani tanlash va ushbu nuqtadan rasm qanday ko‘rinish kasb etishini tasavvur qilib olish zarur.

Buning uchun turli nuqtalardan turib qator kompozitsion qalam chizgilar chizish, bu nuqtalardan eng ma'qulini tanlash lozim. Bu narsa shuning uchun qilinadiki, rasm ishlash jarayonida siz birdaniga tanlagan joyingizdan “sovib” qolishingiz mumkin. Talabalar, odatda, naturaning ifodali turishining o'zidanoq ilhomlanib ketadilar va darhol kompozitsion vazifa hal etildi, endi uni faqat mexanik tarzda, ko'zga qanday ko'rinayotgan bo'lsa - shundayligicha qog'ozga tushirish qoldi, deb hisoblaydilar. Lekin natura obrazli, juda yorqin va ifodali bo'lishi bilan birga, tasvirda uning ko'rinishi yetarli darajada ishonchli chiqmay qolishi mumkin. Shuning uchun ham rassom uchun asosiy massa, bosh silueti, yuz tuzilishi, soch va ko'zlar go'zalligini ko'rish va his qila bilish juda muhimdir. Ushbu modeldan kompozitsion chizgilar chizishda talaba, avvalo, eng ifodali ko'rinishni tanlab olish kerak. Qulay nuqta tanlab olingandan keyin rasm chizishga kirishiladi. Avvalo, qalamni qog'oz ustida yengilgina, bosmasdan harakatlantirib, modelning kompozitsion tuzilishini hal qilib olib, boshning umumiy shaklini belgilab olamiz.

Kompozitsion yechim ustida ishlayotib, bir yo'la bosh sxematik tarzda belgilab olinadi. Bu perspektiv qonunlarni to'g'ri hal qilishga yordam beradi. Tasvir qog'oz ustida joylashtirib bo'lingandan so'ng bosh shakli xarakterini, boshning burilishini (holatini), uning bo'yin va yelka kengligi bilan birikishini aniqlab olamiz. Geometrik shakllar, jumladan kubni tasvirlashda bo'lgani kabi, bosh rasmini chizishni uning katta shaklining konstruktiv asosini ochishdan boshlash kerak. Boshning old va yon qismlarini chiziqlar bilan belgilab olganingizdan so'ng, unga profil chizig'i qo'ying va naturaga qarab, uning yo'nalishini tekshirib oling. Shundan so'ng old qismdagi burun, lab, ko'zlar joylashgan o'rinlarini aniqlang[2].

1-rasm. Portret ishlashning 1-2-bosqichi.

Profil chizig'i yordamida alohida qismlar, yaxlitlik hamda boshning umumiy shakli ko'rinishi proporsional nisbatlarni ham aniqlab olish mumkin. Talabalar gips boshni tasvirlayotganda qurish sxemalari va proporsiya qonunlaridan dadil foydalanadilar. Lekin tirik bosh rasmini chizishga o'tishda ular bunga botina olmaydilar. Tirik bosh rasmini chizishda profil chizig'ini dadillik bilan uchta teng qismga ajrating. Bu sizga nafaqat tasvirni to'g'ri qurish, balki portret o'xshashligiga erishishga ham yordam beradi. Masalan, profil chizig'ini uch teng qismga ajratib, ushbu misolimizda ko'rsatilganidek, sochi to'kilayotgan kishida sochlar qoplamasi qoplama chizig'idan ancha balandda joylashishini, quyuq, osilgan qoshlar qosh usti yo'ylaridan pastroqda bo'lishini belgilaymiz. Ushbu bosqichda eng asosiysi - boshning umumiy ko'rinishi va uning xarakterini to'g'ri belgilab olishdir. Detallar (burun, ko'zlar, og'iz) faqat belgilab qo'yiladi: ularga tus berishga shoshish kerak emas, bularni keyinroq, hamma narsalarni o'z joyida belgilab bo'lgandan keyin qilsa ham bo'laveradi.

Amaliyotdan ma'lumki, ko'pchilik talabalar tirik bosh rasmini chizayotganda "umumiylikdan xususiylikka, katta hajmdan kichik hajmga" usulida ishlashga amal qilmaydilar. Ular katta shaklning umumiy xarakterini aniqlab olmay, mayda ikir-chikirlarini - kipriklar, ajinlar, teridagi nuqsonlarni chizishga kirishib ketadilar. Ularning nazarida bular portret o'xshashligini ochib berishda eng asosiy narsadek tuyuladi. Shuning uchun ular rasm chizishga kirishar ekanlar, bosh shaklining umumiy xakteri bilan tanishib chiqmaydilar, qiyofachini faqat bir tomondan (bir nuqtadan) kuzatadilar, ya'ni boshni faqat qisman ko'radilar. Ular nimani ko'rsalar shundayligicha passiv ravishda ko'chirib qo'yaqoladilar, Buning asosiy sababi - talabalar gips bosh rasmini chizishda olgan bilim va malakasini unutib qo'yanligidadir. Bunday talabalarga detallar chizishgina emas, balki proporsional nisbatlarni to'g'ri belgilash, shakl xakteri, alohida qismlarining o'zaro bog'liqligini to'g'ri ochib berish muvafaqqiyat keltirishini tushuntirish kerak. Shuning uchun talaba e'tiborini dastlab bosh shaklining umumiy xakterini belgilab olishga, so'ng detallarning joylashish o'rinlarini aniqlab olishga qaratish lozim. Tasvirga o'zgartirishlar kiritish mumkin bo'lishi uchun qog'oz ustida qalamni yengilgina yurgizib chizamiz va chiziqli - konstruktiv rasmga o'tamiz.

Ikkinchi bosqich - perspektiva va anatomik tuzilishni hisobga olgan holda bosh shaklini chiziqli-konstruktiv tasvirlash. Umuman, bosh va uning bo'laklarini chiziqli – konstruktiv tasvirlashga o'tayotganda hajm qanday tashkil topishini ko'rgazmali ravishda ko'rsatishga harakat qiling. Har bir yuza har xil yoritilgan. Biz shu yuzalarni yengil chiziqqlar bilan ifodalab, butun bosh shakli, uning bo'laklarini ham to'g'ri va ishonchli tasvirlashimiz mumkin. Shaklni bunday tahlil qilish rassomga boshning xakterini to'g'ri ochib berish imkonini beradi. Shaklni yuzada oddiydan - murakkabga prinsipi asosida tasvirlashda katta shaklni tasvirlashdan detalli tus berishgacha bo'lgan jarayonlarda, umuman, boshni va alohida detallarni (burun, lab, ko'zlarni) tahlil qilishda ham mavjud qoidalariga so'zsiz rioya qilish kerak.

Ko'z, quloq, burun, lablar shakliga aniqlik kirita borib, doimo ular o'rtasidagi bog'liqlikni kuzatib turish lozim. Har bir bo'lak bir-biri bilan uyg'unlashgan chog'ida maqsadga erishiladi. Bunday o'zaro bog'liqlik bukrilar, qosh usti chiqiqlari, ko'z kosasi, yuqori va pastki qovoqlarni birlashturuvchi yordamchi chiziqqlar bilan ko'rsatilgan. O'xshashlikni ochib berish uchun rassom ko'zlarning joylashish xakterini diqqat bilan kuzatishi zarur. Ko'zlar shunday joylashishi kerakki, unda ichki (ko'z yoshi qopchig'i) va tashqi burchaklar gorizontal chiziqda tursin; bu holni Yevropa irqiga xos kishilarda kuzatish mumkin. Ko'zlar shunday joylashishi mumkinki, unda ichki burchaklar (ko'z yoshi qopchig'i) tashqi burchaklardan pastroqda bo'ladi, bu holni mangoloid irqiga oid kishilarda kuzatish mumkin. Lekin ko'zlar shunday ham joylashgan bo'lishi mumkinki, unda ichki burchaklar tashqi burchaklardan yuqoriroq turadi bunday holatni keksa yoshli kishilarda kuzatish mumkin[3].

Odam boshini to'g'ri va ishonchli tasvirlash quloq suprasining to'g'ri joylashganligiga ko'p jihatdan bog'liqdir. Quloq rasmini chizayotganda quloq suprasining pastki (yumshoq) joyi jag' suyagini unchalik yopib qo'ymasligi kerakligini yodda tutish kerak. Yonoq suyagi o'simtasi doimo quloq suprasini o'rtasida joylashgan bo'ladi. Buni har kim o'ziga qarab tekshirib ko'rishi mumkin. Quloq ensaga yoki yonoqda chizilib qolmasligiga doim e'tibor berish kerak. Quloq suprasining joylashishini to'g'ri chizish uchun quloq suprasini ustki jag' suyagi shoxchasiga parallel holatda tasvirlash kerak. Har bir kishining quloqlari o'ziga xos tuzilishiga ega. Quloq shakli qurilishining qonuniyatlarini bilgan rassom har bir detal xususiyatini osongina ilg'ab oladi. Odam qulog'i beshta asosiy qismdan iborat.

Siz qiyofachingiz quloq suprasining o'ziga xos tomonlarini kuzating. Shuningdek, bosh shaklining bo'laklari - burun, lab va ko'zlar xarakteriga ham e'tibor bering. Bosh bo'laklarining xarakteri boshning o'z xususiyatiga bog'liq yoki aksincha. A.Dyurer yozganidek, "Bu juda uzun yoki bu juda qisqa yuz deyishganda bu gap qismlarga ham taalluqli bo'ladi; bu juda baland, past, do'ng peshona yoki yassi peshona demakdir. Burunlarga ham ana shundaylar taalluqli bo'lishi mumkin. Ba'zilarining burni haddan tashqari qirg'iy, uzun va osilgan, boshqalarniki esa aksincha, juda kalta, qanqaygan, qalin, qulupnaysimon, puchuq yoki peshona chizig'idan haddan tashqari turtib chiqqan bo'ladi. Shuningdek, ba'zilarida ko'zlar kirtaygan, ichiga cho'kib ketgan yoki chaqchaygan bo'ladi. Ba'zi kishilar ko'zlarini juda qisqa ochadilar va pastki qovoqlar yuqori qovoq tushgandagidan ham kattaroq bo'ladi; boshqalar ko'zlarini baqraytirib ochadilar, ularning ko'z qorachig'i yaqqol ko'rinadi. Ba'zi kishilarning qoshlari ko'zidan ancha baland, boshqalarniki ko'z ustiga tushib turgan, bir kishida ingichka bo'lsa, boshqasi baroqqosh bo'ladi" Ba'zi odamlarning lablari cho'chchaygan, boshqalarniki ingichka, osilgan; ba'zilariniki ustki lab pastki labga nisbatan ko'tarilgan (yoki aksincha), ko'pincha qalinroq bo'ladi; bir kishining labi uzun bo'lsa, boshqasini kalta bo'ladi va hokazo. Shuningdek, ba'zi kishilarning dahani keng, katta bo'lsa, boshqalarniki juda kichik va uchli bo'ladi; ba'zan u orqaga, tomoqqa tortilgan yoki, aksincha, tomoqdan ancha turtib chiqqan bo'lishi mumkin va ular ba'zan uzun, ba'zan esa kalta bo'ladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, ular ko'ndalang chiziqlar bilan belgilanadi. Bunday kuzatish rasm chizuvchiga rasmda modelning individual xususiyatlari va portret o'xshashligini ochib berish imkonini beradi.

Uchinchi bosqich - tus berib shaklni detallashtirish. Shaklni detallashtirishdan oldin ish bosqichlarining to'g'ri hal etilganligini yana bir bor tekshirib chiqing. Shaklning umumiy ko'rinishini yo'qotmaslik uchun tasvirga sekin-asta tus beriladi. Dastlab yengilgina tarzda asosiy soyalar belgilab chiqiladi. Bu esa bosh shaklini yaxlit ko'rish, aniqliklar kiritish imkonini yaratadi. Shundan so'ng yana umumiy shakldan kelib chiqqan holda, yuz bo'laklariga o'tish mumkin. Alohida bo'laklarga aniqlik kirita borib, shakl tuzilishi qonuniyatlariga e'tibor bering. Masalan, ko'zlar rasmini chizayotganda shuni esdan chiqarmaslik kerakki, ko'z soqqasining old bo'rtmasini muguz parda tashkil etadi, uning orqasida markazdagi ko'z qorachig'i bilan rangdor qoplama turadi. Ko'pchilik talabalar ko'z qorachig'ini o'rtasida qora doira bo'lgan yassi disk sifatida tasvirlaydilar. Bu noto'g'ri. Qorachiqli rangdor qoplama yassi emas, balki qabariq shaklga ega. Ko'z soqqasini qovoqlar yopib turadi. Ko'z bir tomonga qaraganda muguz qabariq'i yuqori qovoqlarni ham o'sha tomonga, ya'ni odam qayoqqa qarasa o'sha yoqqa buradi. Shuning uchun yuqori qovoqlarni chizayotganingizda uning tashqi va ichki tomonlariga e'tibor bering.

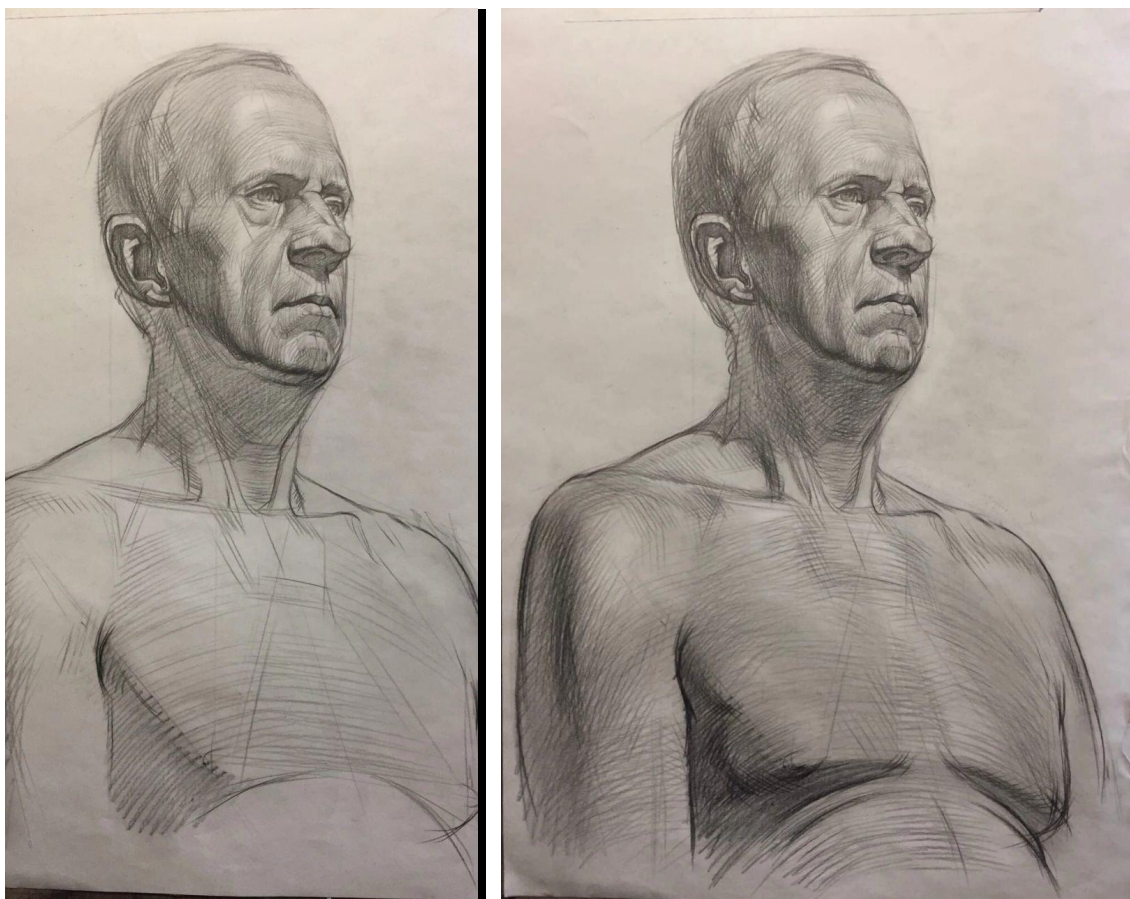
Yorug'likning taqsimlanish qonuniyatlarini ham yodingizdan chiqarmang. Oddiy sharoitda yorug'lik yuqoridan tushadi va yuqori qovoq qalinligi soyada, pastkisi esa yorug'likda qoladi. Talabalar, odatda yuqori qovoqning pastki yuzasini va pastki qovoq qalinligini bir xilda tuslaydilar, ba'zan esa qovoqlar qalinligini faqat chiziqlar bilan berib, umuman, ko'rsatmaydilar. Pastki qovoqni, ayniqsa, portret o'xshashligiga erishayotgan paytda juda ehtiyotkorlik bilan,

qalamni qog‘ozga tegar-tegmas qilib chizish kerak. Qoshlar rasmini chizishga jiddiy e‘tibor bering.

Qoshlar xilma xil: keng, tor, qalamqosh, baroqqosh, tekis, pastga qarab osilgan, chimirilgan, bir-biriga tutashib ketgan bo‘lishi mumkin. Portret xarakteristikasining aniq chiqishi qoshlarning to‘g‘ri yoritilishiga bog‘liq.

Tirik odamning boshini tasvirlash jarayonida shaklni detalli ishlash, detallarni umumlashtira olish rasmning badiiy ifodali chiqishiga yordam beradi. Detalli ishlash rasmning ifodali chiqishini ta‘minlaydi. Ishning ushbu bosqichida bosh shakli va uning detallariga aniqlik kirita borib, bir yo‘la tus berishga ham asos tayyorlashingiz kerak. Akademik rasmda nafaqat shaklning to‘g‘ri tasvirlanganligi, balki uning ifodali chiqqanligi ham qadrlanadi. Rasmdagi ifodalilik tus berish vazifasi qanchalik to‘g‘ri hal etilganligiga ko‘p jihatdan bog‘liq bo‘ladi.

Ko‘pchilik talabalar “tus” atamasini noto‘g‘ri talqin qiladilar. Bu atama ustida biroz to‘xtaymiz. “Tus” (ton) grekcha “tonos” so‘zidan olingan bo‘lib , u “kuchlanish” degan ma‘noni anglatadi. Tus (ton) – yorug‘likning fizik xarakteristikasidir. “Tus” deyilganda bir yorug‘lik manбайдan predmet yuzasiga tushgan yorug‘likning miqdori va sifatini hamda predmet rangini tushunamiz. Predmetning alohida yuzalari yoritilishining o‘zgarishi ularning yorug‘lik manbaiga nisbatan kenglikdagi holatiga bog‘liq. Tus yorug‘lik manbaining xarakteri (tabiiy - quyosh, oy nuri; sun‘iy - elektr lampochkasi, sham) va yorug‘ik tushayotgan predmet rangi bilan o‘lchanadi. Yorug‘lik (nur) jism yuzasiga tushar ekan, u tus kuchini belgilaydi. Yuzalarning yorug‘lik manbaiga nisbatan holatiga qarab, tus xarakteristikasi ham o‘zgaradi. Rasm chizuvchilar, ayniqsa, tirik odam boshi rasmini chizishdek murakkab vazifani bajarishda ko‘p chalkashadilar. Ular bosh shakliga tus berayotganlarida nur-soya gradatsiyasini, binobarin, hajmning yorishganlik darajasini ilg‘ab ololmaydilar. Masalan, ular qora sochlarni tasvirlayotganlarida bu sochlarni darhol bir tekis, bir xil rangga bo‘yab qo‘yadilar va qayerda soya, qayerda yarim soya va qayerda yorug‘ bo‘lishini ko‘rsatmaydilar. Vaholanki, qora sochlarga tushgan yorug‘lik xuddi, aytaylik, burun uchiga tushgan yorug‘lik kabi bo‘lishi mumkin. Juda ko‘p hollarda naturani uzoq vaqt davomida tasvirlash natijasida talabada his etish (qabul qilish) jo‘shqinligi susayadi, u naturadan passiv ravishda nusxa ko‘chirishga va chizayotgan rasmini “bo‘yab tashlashga” o‘tadi. Ushbu kamchilikning oldini olish uchun P.Chistyakovning quyidagi so‘zlarini keltirib o‘tamiz: “Detal ustida uzoq ishlash kerak emas, chunki qabul qilish (his etish) jo‘shqinligi yo‘qola boshlaydi. Undan ko‘ra boshqa, yon-atrofdagi qismni chizishga o‘tish kerak. Avval qilingan ishga yana qaytilganda chala qolgan joylarni ko‘rish oson bo‘ladi”[4].

2-rasm. Portret ishlashning 3-4-bosqichi.

To‘rtinchi bosqich - materiallikni hal etish va ishga yakun yasash-umumlashtirish. Ishning bu bosqichi eng qiyin va davomlidir. Bunda talaba vazifani ma’lum tugallikka yetkazishi, o‘quv materialini qanday o‘zlashtirib olganligi bilan bir qatorda o‘z ijodiy imkoniyatlarini ham namoyon etishi kerak. Talaba model shakliga tus berishda bir yo‘la uning materiallik tomonini ham ochib tuslay olsa, rasmning ifodaliligi yanada ortadi. Masalan, agar talaba naturachi ko‘zining shakli va xarakterini to‘g‘ri tasvirlasa-yu, ko‘zlarga joziba bermasa, uning chizgan rasmi yetarli darajada ifodali chiqmaydi; u ko‘zlarni tasvirlar ekan, kiprik va teri, shuningdek, namlangan ko‘zlar jozibasi kabi omillarni to‘g‘ri ochib bersa, portretning ifodaliligi yanada ortadi.

Ko‘zlar jozibasi deganda shu narsani tushunish kerakki, ko‘z soqqasi doimo ko‘z yoshlari bilan namlangan bo‘ladi. Agar rassom ularni tasvirda ochib bera olmasa, u odam ko‘zining ishonchli va ifodali chiqishiga erisha olmaydi.

Oxirgi bosqichda qilingan ishga umumiy yakun yasash kerak. Shu yerning o‘zida tasvirning holatini tez-tez tekshirib borish lozim. Qilingan ishda yakun yasash bosh nisbatlari, shakl xarakteri, hajm ifodasining ishonchliliigi va tus berish nisbatlarining to‘g‘ri ekanligini tekshirishdan boshlanadi. Eng avvalo, rasmning uyg‘unlashuvini tekshirish kerak. Shaklni detalli ishlash jarayonida siz rasmni surib yuborgan bo‘lishingiz, detallarning o‘zaro bog‘lanishi yo‘qolgan, shaklga tus berishda anatomik tuzilishga putur yetgan bo‘lishi mumkin. Ehtimol, biror joyda unga yangidan chizgi berish, kontur bo‘yicha esa ifodani bo‘rttiruvchi chiziq tortish kerak bo‘lar. Shuningdek, har bir detal shakli xarakterini tekshirib chiqish zarur, chunki ular nafaqat bosh shaklining umumiy tuzilishini to‘g‘ri ifodalash uchun, balki odamning obrazli xarakteristikasini bo‘rttirib ko‘rsatish uchun ham kerak. Shundan so‘ng tus berish vazifasi to‘g‘ri

hal etilganligini tekshirish kerak. Bu o‘rinda naturada eng to‘q va eng yorug‘ joylarni belgilab chiqish, ularni yarim soyaga taqqoslagan holda tasvirni umumiy yaxlitlikka keltirish lozim. Detallarni ishlash darajasiga alohida e‘tibor berish zarur[5]. Bosh shakli qismlarini ishlash paytida uning umumiy yaxlitligi - butunligiga putur yetkazib qo‘yish mumkin. Masalan, quloq juda ham yorqin, peshona qism haddan tashqari serajin va qoraytirib yuborilgan, lablar bir-biridan keskin ajralib qolgan bo‘lishi mumkin va hokazo. Shunday hol yuz bermasligi uchun ishning yakunlovchi bosqichini amalga oshirish kerakki, bunda boshning qismlari yagona butunlikka keltiriladi. Shakl haddan tashqari maydalashib, ajinlar ko‘payib kelgan joylarni umumlashtirish, yorug‘likni yaxlitlash, yorug‘lik manbaiga qarab, uni bir tekisda uzoqlashayotgan holatga keltirish lozim; soyadagi qismlarga shunday tus berilsinki, ular umumiy uyg‘unlashuvdan chiqib ketmasin. Tasviriy san‘at qonun-qoidalariga ko‘ra uzoq plandagi detallarga kamroq, yaqin plandagilarga esa ko‘proq tus berilishi lozim. Qilingan ishlarga yakun yasalayotganda reflekslar yorug‘lik bilan bir xil tusda bo‘lib qolmasligi, qattiq qoraytirib yuborilgan soyalar “darcha” hosil qilmasligi, uzoq plandagi yorug‘lik va soya kontrastlari oldinga “chiqib” qolmasligini tekshirib olish kerak. Bunday xatolarni tezroq ilg‘ab olish uchun tasvirga ko‘proq uzoqroqdan turib qarash kerak[6].

Inson bosh rasmi ustida ishlashning metodik ketma-ketligiga yakun yasayotganda shu narsa esdan chiqarilmasligi kerakki, ishning har bir bosqichiga yetarli darajada vaqt ajratilishi kerak. Tasvirlashning metodik ketma-ketligini o‘zlashtirib olish boshlovchi rassomga uzluksiz, har bir bosqich alohida qanday hal etilishini bilgan holda ishonch bilan ishlash imkoniyatini beradi. Rasm ishlashda amaliy tajribasi bo‘lgan yosh rassom yakuniy natijani oldindan ko‘ra bilish ko‘nikmasiga ega bola boshlaydi. Lekin oldindan ko‘ra bilish ko‘nikmasiga, ba‘zilar o‘ylagandek, har kim o‘z holicha emas, balki pedagog yordamida, butun tasvirlash jarayonini bosqichma-bosqich o‘zlashtirish natijasidagina ega bo‘lish mumkin. Inson bosh rasmini chizish mashqlaridan keyin bir qator boshlarni yelka kengligi bilan birga chizib ko‘rish erak. Bu vazifalar boshning yelka kengligi bilan bog‘lanish qonuniyatlarini o‘zlashtirib olishga yordam beradi.

Bunday xomaki rasmlar odam boshini tasvirlashda olingan bilim va ko‘nikmalarni mustahkamlash, shuningdek, hayotni real tasvirlash qobiliyatini rivojlantiradi. Realist rassom insonning barcha go‘zalliklarini tasvirlay olishi kerak. Davomli rasm chizish talabani yordamchi chiziq, o‘q chizig‘li, konstruktiv asoslar yordamida tasvirlashga majbur etadi. Talaba davomli o‘quv rasmlarida asosiy e‘tiborini yuzada realistik tasvirlash qonuniyatlari va qoidalariga qaratadi. O‘quv-akademik rasm chizishda talaba bu ishni pedagog yordamida, uning uzluksiz kuzatuvida amalga oshiradi. O‘quv va ijodiy rasm turli yo‘nalishga ega ekanligini ko‘rsatib o‘tish lozim. O‘quv rasmi bilim va ko‘nikmaga ega bo‘lish uchun chiziladi. Ijodiy rasm esa, olingan bilim va ko‘nikmadan - badiiy obraz yaratish uchun chiziladi. Shuningdek, talaba avval olgan bilim va malakasi asosida yangilik yaratadi. Yuqorida aytib o‘tganimizdek, o‘quv rasmining ijodiy jihati ham bor. Xomaki rasm ham olingan bilim va malaka asosida yaratiladi[7].

Italiya rassomi Chennino Chennini o‘zining “Rangtasvir haqida asar” kitobida shunday yozgan edi: Doimo, biror kuni kanda qilmay, biror-bir narsaning rasmini chiz; bu senga juda katta foyda keltiradi.

Hayotda biz bir-biriga aynan o‘xshash odamni uchratmaymiz. Rassomning vazifasi ham individual xususiyatlarni ilg‘ab olish, ushbu odamning o‘zgacha xususiyatini topa olishdan iborat. Shuning uchun ham ko‘proq kuzating, ko‘proq naturadan rasm chizing, muntazam ravishda xomaki chizgilar qiling. Inson yuzini hayotiy, ta’sirchan, jonli tasvirlash realist rassom uchun o‘ta muhim. Inson portretini tasvirlar ekansiz, uning mimika muskullarining ishlashini asosli o‘rganing. Bu foydadan xoli emas. Chunki, mimika muskullari orqali portret psixologiyasi o‘rganiladi. Tirik odam rasmini chizish rassom uchun yaxshi maktab hisoblanadi. Tirik inson yuz

harakatidagi shakl boyligi va ifodaliligi yosh rassomga bu odamga xos bo‘lgan eng xarakterli xususiyatlarni ilg‘ab olish va badiiy obraz yaratish uchun dadil qadam tashlash imkonini beradi. O‘quv vazifalari portret san‘atini egallashga ko‘maklashadi. Odam boshini tasvirlash prinsiplarini yaxshi o‘zlashtirib olgandan so‘ng yanada murakkabroq vazifaga – ijodiy portret yaratishga o‘tish mumkin. Portret chizish san‘atini egallashda eng qulay usul avtoportret chizishdir. Rassom o‘z rasmini o‘zi chizar ekan, ishni nihoyasiga yetkazish uchun qancha vaqt talab etilsa, ko‘zgu oldida shuncha vaqt tura olishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Baymetov, B. B. Ulfat Shuxratovich Ismatov PEDAGOGIKA OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA TALABALARINI BOSH NAMUNASINI TASVIRLASHGA O‘RGATISH ORQALI TYEXNIK MAHORATLARINI TAKOMILLASHTIRISH Science and education journal. 2020/8.
2. Boymetov B. Qalamtasvir. Darslik “Musiqqa” nashriyoti -2006.
3. X.X.Muratov. Qalamtasvir, o‘quv qo‘llanma, Toshkent IJOD-PRINT-2020y
4. U.Sh.Ismatov. Rangtasvir. O‘quv qo‘llanma. “Nazokathon ziyo print”. Chirchiq-2023.
5. Shuhratovich, I. U., & Tursunmurotovich, S. S. (2020). Development of Creative Competence in Teaching Future Teachers of Fine Arts to Work in Graphic Materials. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(05).
6. O‘G‘Li, A. A. S. (2023). TASVIRIY SAN‘AT MASHG‘ULOTLARIDA GRAFIK DASTURLAR VOSITASIDA TASVIR ISHLASHNING DOLZARBLIGI VA AHAMIYATI. Science and innovation, 2(Special Issue 10), 19-23.
7. Shuxrat o‘gli, A. A. (2022). MANZARA JANRINING TASVIRIY SAN‘ATDAGI O‘RNI. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 5(4), 53-54.